

LUVRE och nyttan av långa tidsserier

Sören Svensson

När Anders Enemar tillsammans med sina medarbetare publicerade resultaten från fyrtio års inventeringar i Fågelsångsdalen i Skåne (*Ornis Svecica* 4:65-104, 1995) fick vi en utomordentlig demonstration av det värde för den ornitologiska grundforskningen som ett envetet gnetande i en liten provyta har. Kurvorna för de olika arterna demonstrerar med all önskvärd tydlighet nödvändigheten av tidsserier som sträcker sig över decennier om man vill rätt kunna tolka förändringarna och inte misstolka även stora förändringar över några få år som betydelsefulla i ett långsiktigt perspektiv.

Det är ofta svårt att motivera varför man lägger upp ett långsiktigt inventeringsprogram. De allra första åren har resultaten nyhetens behag. De förändringar man registrerar diskuteras livligt, ofta med diverse vilda förklaringar utan större underlag. Men allt eftersom åren går undrar man ibland när man inventerar provytan för åttonde, nionde eller tionde gången en säsong: Vad är det till för nytta? Kommer denna säsong att bidra med några resultat som bättre än förut kan förklara något biologiskt fenomen? Efter trettio år ger ytterligare ett år bara tre procents ny information. Och minst ett eller ett par decennier till behövs för att artkurvorna skall avslöja något väsentligt nytt i den långsiktiga dynamiken.

Anders såg från början bort från en sådan futilitet som ett för de flesta hämmande långt tidsperspektiv. Han visste att värdefulla resultat skulle komma ut av arbetet. Förvisso efterlyste världslitteraturen långa populationsserier redan då LUVREprojektet började, men det var ändå svårt att föreställa sig det värde de har i dag. Och då tänker jag inte bara på analyserna i grundforskningens tjänst, utan lika mycket på seriernas roll i miljöövervakningen. Jag behöver bara nämna berglärkan vars nedgång inte skulle ha registrerats i Sverige om inte Luvre-inventeringarna startat. Nu har vi kunnat följa hur berglärkan försvunnit från det ena fjället efter det andra, först i området söder om Djupfors, sedan från Valle och Kaissats och nu senast från de östligaste topparna på Björkfjället. Och flugsnapparen: utan LUVRE skulle "Tjulträseffekten", upptäckten av äggdefekter och hög ungdödlighet, ha passerat obemärkt. I dag har vi en av de bästa serier som finns om flugsnapparens liv och död i en försurad fjällvärld.

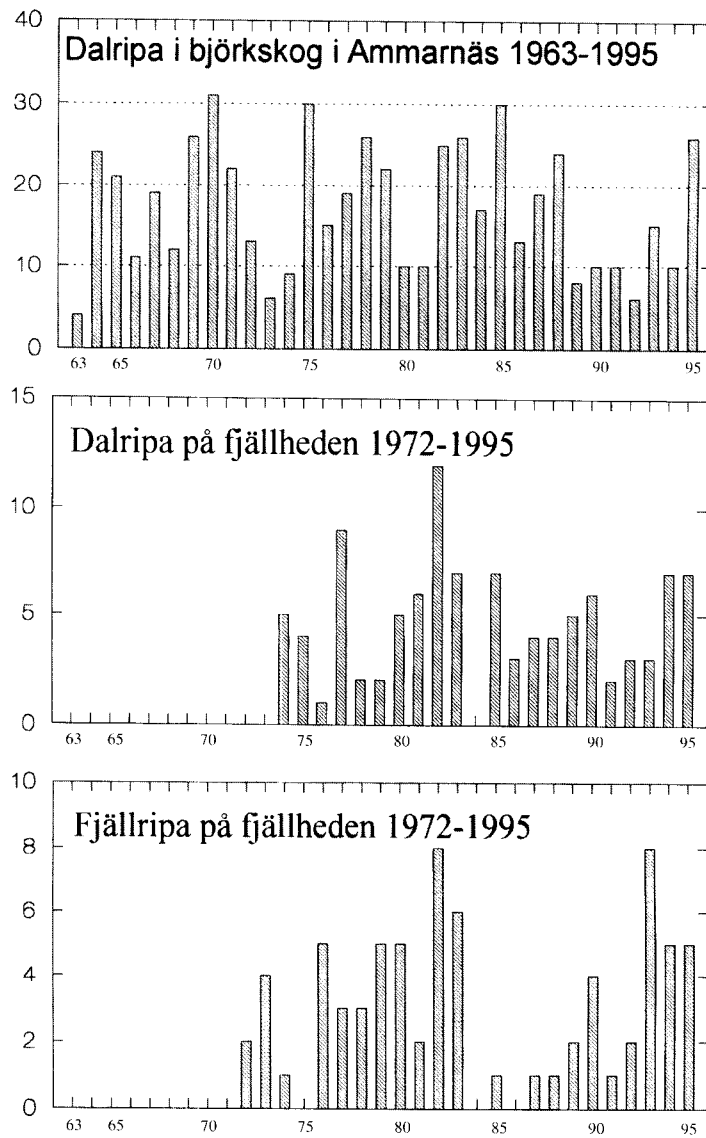
Jag tänkte här visa ytterligare ett exempel. Ingen kunde i LUVREs barndom ana att ripräkningar skulle komma till nytta. Riporna räknades liksom alla andra fåglar rutinmässigt under de s.k. protokollgångarna (linjetaxeringar som Anders startade redan första året), men någon tanke på speciell ripforskning fanns inte. I dag har riporna blivit högaktuella genom införandet av den s.k. fria fjälljakten. Och nu kan vi plocka fram våra siffror från drygt trettio år för att se om det hänt något med ripstammarna! Och kanske bland alla spekulationerna presentera en del av sanningen.

Anders har försett mig med alla siffror från taxeringarna i björkskogen och jag har kompletterat med mina siffror från motsvarande linjetaxeringar på fjällheden. Siffrorna från björkskogen är inte fullt ut korrigerade för arbetsinsatsen olika år, men den felkällan är helt marginell för mitt resonemang här. Resultaten visas i tre diagram.

Serien i björkskog är den längsta, och bortsett från det allra första året, 1963, ligger solida material som underlag. Slutsatsen beträffande den långsiktiga dynamiken blir: Det finns inga tendenser till vare sig nedgång eller uppgång. Alla förändringar har varit tillfälliga. Uppgångar har följts av nedgångar och tvärtom.

Serierna för fjällheden är kortare, inventeringarna startade 1972. Där kommer både dal- och fjällripa med. Inte heller dessa serier ger anledning till några slutsatser om långsiktig minskning eller ökning av stammen. För fjällripa kan man kanske, trots de små talen, ana en cyklicitet med det magiska printalsintervallet, elva år. I varje fall är det elva år mellan de två topparna 1982 och 1993. Det är bara att vänta till 2004 och se om cykeln håller eller om vi får punktering på detta som på så många tidigare prematura hugskott.

Men detta är inte det viktigaste med dessa serier i den aktuella debatten om riporna. Det är i stället det faktum att LUVRE i dag som en av de få inrättningarna i detta landet kan ställa sig upp och hävda att vi har ett bakgrundsmaterial med vars hjälp vi kommer att kunna fastställa om den fria fjälljakten får någon mätbar effekt på ripstammarna. Vi har siffror på såväl den genomsnittliga populationsnivån som på årsvariationen. Inte minst den sistnämnda är betydelsefull. De naturliga variationerna är så stora att inga som helst slutsatser kan dras av vad som händer de allra närmaste åren. Ökar stammen kraftigt betyder det inte att jakt är till nytta för riporna, ej heller betyder en minskning att den är skadlig. Men om ett något större antal år kan vi säga mer. Vi kommer visserligen inte att kunna experimentellt belägga några direkta orsakssammanhang, men vi kommer att kunna ge besked om eventuella korrelationer. Och redan det är mer än de flest andra kommer att kunna göra.

Ripornas antalsväxlingar i Ammarnäs. Överst dalripan i fjällbjörkskogen på Kaisats och Valles sydsluttningar. I mitten dalripan och nederst fjällripan på fjällhedarna runt Ammarnäs. På fjällhedarna startade inventeringarna 1972. För båda arterna saknas inventeringar helt 1984 och för fjällripa även 1975. Siffrorna anger antalet observerade individer, nästan uteslutande tuppar.

Det är värt att än en gång betona att dessa resultat härstammar från helt förutsättningslösa inventeringar. Vi hade som sagt ingen aning om att just ripan skulle bli så intressant. Lika litet vet vi i dag vad som kommer att bli intressant i framtiden. Detta är ett memento till alla dem som i dag felaktigt tror på s.k. nyckelarter. Faunaövervakningen måste ha bredd för att kunna vara redo för de okända frågor som kommer att ställas. Det går inte att välja ut några speciella arter och tro att de skall svara för hela fågelsamhället. Även detta är väl demonstrerat i LUVRE-materialet. Även om inventeringarna visat viss samvariation mellan arter inom ett par grupperingar, t.ex. kortflyttare och långflyttare, är den dominerande bilden att arterna i huvudsak varierar oberoende av varandra.

LUVRE-projektet är således en väl fungerande och från första början mycket framsynt modell för långsiktigt övervakningsarbete. Grunden är den hårda standardiseringen och det envetna upprepanet år efter år utan luckor. Det är frukterna av denna inspiration som vi kan skörda i dag och i framtiden. LUVREs valspråk besannas gång efter annan: "Ingen biologisk observationsserie är någonsin tillräckligt lång för att avbrytas."